

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA PREVENTIVA
EFECTUADA AL CARRER DE LA CANUDA 31-33,
BERTRELLANS, 2, BARCELONA.

Data de la intervenció: 3 AL 7 DE NOVEMBRE 2008
Codi MUHBA: 127/08

Direcció: Cristina Sayos
Mataró, 8 Desembre 2010

ÍNDEX

1. MOTIVACIONS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
2. METODOLOGIA
3. FITXA TÈCNICA
4. SITUACIÓ GEOGRÀFICA I HISTÒRICA
5. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS
6. TREBALL REALITZAT
7. CONCLUSIÓ
8. BIBLIOGRAFIA
9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

ANNEX

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

1. MOTIVACIONS DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

La intervenció arqueològica preventiva de la qual tracta la present memòria, s'ha dut a terme arrel de la necessitat per part de l'empresa **FECSA-ENDESA** de realitzar una canalització en rasa de la línia subterrània de la xarxa de Baixa Tensió al carrer de la Canuda, 31-33, Bertrellans, 2, de Barcelona.

L'obra respon al número de llicència FECZE0332111 i ha estat realitzada per l'empresa REDES BCN UTE.

Donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interès arqueològic, es va creure oportuna la necessitat d'intervenir-hi arqueològicament, realitzant-se un Projecte (codi MUHBA 127/08) coordinat pel Museu d'Història de Barcelona, de l'Ajuntament de Barcelona, i encarregant-se de l'execució arqueològica a l'empresa **ATICS, S.L.** La direcció tècnica ha estat assumida per l'arqueòloga **Cristina Sayos**, i ha comptat amb la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de Barcelona.

El treballs d'obertura, per qüestions alienes a l'arqueologia, han estat realitzats els dies 29 i 30 d'Octubre de 2008.

2. METODOLOGIA

La metodologia emprada, sistemàtica i adequada s'inspira en el mètode de registre utilitzat per E.C. Harris (Harris, 1991).

El mètode de registre estratigràfic s'ha fonamentat en l'ús d'un registre codificat (Unitats Estratigràfiques) de tradició anglosaxona, realitzant-se plantes parcials acotades en tots els nivells físics extrets i la documentació fotogràfica pertinent.

Paral·lelament a aquesta tasca s'ha configurat la documentació planimètrica general (escala 1:20), topogràfica i fotogràfica del jaciment.

En el cas de trobar-se material arqueològic es codificaria segons els següents criteris, **127** (Sigles de la intervenció arqueològica) – **08** (any del permís) – **nº de UE** (Unitat Estratigràfica) – **nº inventari** (Número de diferenciació de les peces més significatives).

3. FITXA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Carrer de la Canuda 31-33, Bertrellans 2
UBICACIÓ	Districte de Ciutat Vella, Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 430899 m. Y: 4582005 m. Z: 11,2 m. s. n. m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	3 al 7 de Novembre 2008
PROMOTOR	FECSA-ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Cristina Sayos, arqueòloga directora

4. SITUACIÓ GEOGRÀFICA I HISTÒRICA

Com ja hem dit a l'apartat anterior, la intervenció arqueològica s'ha realitzat al carrer de la Canuda 31-33, Bertrallans 2, de Barcelona.

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besós. La seva funció capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besós-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalana-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Aixa doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

Fins la segona meitat del s. XIX la població barcelonina es va concentrà a l'anomenat *Casc Antic*, zona amb gran tradició històrica on l'assentament de l'home es remunta fins a la mateixa prehistòria, amb un neolític cardial que es va assentar a la zona de Sant Pau del Camp; la ciutat romana es troba en el centre del casc antic i de l'època medieval i moderna molts edificis encara resten en peu.

Barcelona, va sorgir de l'expansió medieval com una ciutat que havia arribat als seus límits espacials i que es disposava a ordenar el seu teixit urbà i social.

Les muralles del s. XIII havien resguardat les *viles noves* creades fora del recinte romà i a partir del s. XV Barcelona va protegir amb un tercer tram de muralla els camps de cultiu del raval.

A l'interior del nou perfil urbà, quan la cort s'havia allunyat de les seves portes i el Mediterrani es feia petit davant el comerç atlàntic, la Barcelona consolidada va erigir la ciutat gòtica al voltant de l'estructurat centre geomètric i polític de la Plaça Sant Jaume, mentre apareixia amb força la ciutat artesanal als voltants de Santa Maria del Mar que convertiria a la Barcelona de l'època en una ciutat de mercaders, navegants, comerciants i professionals. Es tractava doncs d'una ciutat participativa, corporativa i selectiva. Era la Barcelona dels gremis.

La Plaça Sant Jaume es troba a prop del cim del *mont Tàber*, geològicament és un paleorelleu exhumat en retrocedir gradualment el "graó barceloní"; sobre aquest turó s'ubicà la ciutat romana en època d'August.

Respon a la probable ubicació de l'antic *forum* de la ciutat romana, a la intersecció entre els dos eixos de la ciutat, el *Decumanus* i el *Cardo Maximus*, aquest últim es troba a l'actual carrer de la Llibreteria i al carrer del Call.

La zona on s'ha portat a terme aquesta intervenció arqueològica es troba situada al districte de Ciutat Vella, concretament al barri conegut com a El Gòtic, concepte que ha perdurat fins a l'actualitat i que va ser un invent d'arquitectes municipals als anys vint del segle XX.

Al 1954 amb motiu d'unes obres, i de manera fortuïta, es va localitzar, just davant del carrer de la Canuda, a l'actual Plaça de la Vila de Madrid, la *Via Sepulcral Romana*. Aquesta necròpolis era d'època alt-imperial romana, i part de la via que aquesta emmarcava.

Al 1958, l'Ajuntament va decidir conservar les restes, es va dur a terme l'excavació de la part sud i sudoest d'aquest espai, per tal de delimitar l'extensió d'aquest cementiri, es van documentar nombrosos enterraments, alineats a banda i banda d'uns dels camins que menaven a la ciutat, i reconvertir l'espai en una plaça, deixant la necròpolis integrada en el medi urbà i en un entorn ajardinat que va ser reformat al 1995, anys que el jaciment va ser declarat BCIN.

Al 2000 i amb motiu de la remodelació de la plaça es va realitzar una nova intervenció arqueològica al nord de la via que va aportar noves troballes funeràries.

A la necròpolis s'han trobat cinc tipus de monuments funeraris, sent les *cupae* preferentment les *structiles*, les predominants; les segueixen les *aras*, les esteles clavades directament en el terra, les estructures circulars en forma de tronc de con i les bases quadrangulars de dues grades. Per últim s'ha de destacar una estructura funerària quadrangular de 90x90 cm.

La via sepulcral està inscrita en el *Registro General de Bienes de Interés Cultural del Patrimonio Histórico Español* amb categoria de *Zona Arqueológica* amb data de 7 denovembre de 1995, i des de l'1 de desembre de 1995 és **Bé Cultural d'interès nacional** (DOGC 22/12/1995), en la categoria de Zona Arqueològica, per resolució de la Generalitat de Catalunya.

En finques properes s'hi ha localitzat restes d'estructures d'època medieval que es van construir a partir de l'expansió de la ciutat al voltant del segle X.

Els carrers de la Canuda i Bertrallans són fruit de la urbanització d'aquesta zona des d'època altmedieval.

5. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

Amb la recerca que es va fer a la Biblioteca del Museu d'Història de Barcelona es va trobar les següents memòries que donaven constància d'antecedents arqueològics a prop del carrer de la Canuda i del carrer Bertrellans:

Memòria del seguiment arqueològic realitzat en motiu de la millora dels serveis del carrer dels Arcs – Plaça Catalunya (REYES, 1991), on es va documentar diferents infraestructures de carrer, un pou d'aigües residuals, ceràmica d'època antiga (contenidors de líquids principalment), medieval (aixovar domèstic) i moderna.

Memòria d'un sondeig arqueològic efectuat en el Palau Sabassona – Ateneu Barcelonès (SUAU, 2002), es documentà diferents estructures del segle XIX principis del XX: diferents murs, paviments de rajoles i un dipòsit.

Memòria de la intervenció arqueològica a l'Ateneu de Barcelona (DEHESA, 2001) on es destaca la trobada de dos murs d'època moderna i fragments de ceràmica (vidrada).

Memòria de l'excavació arqueològica d'urgència al carrer de la Canuda núm. 15 (FREIXA, 2000), on es va documentar dos murs i un paviment de rajoles que formarien part de l'antic soterrani del segle XVII, fragments de ceràmica vidrada i blava catalana.

Memòria de la intervenció arqueològica realitzada a l'Avinguda del Portal de l'Àngel, 9, carrer de la Canuda 41-47, carrer de la Flor 2-4 (MARÍN, 2007) on es va documentar un dipòsit d'aigua, un pou, un paviment i una claveguera (entre època romana i contemporània).

Memòria de la intervenció arqueològica preventiva realitzada a la Plaça Vila de Madrid, Barcelona. Novembre 2000-Juliol 2003 (BUSQUETS, PASTOR, BELTRÁN DE HEREDIA, 2004) on s'establiren les següents fases: Època prehistòrica (neolític antic):

es localitzà una estructura funerària de planta circular, on junt amb l'inhumat es van documentar restes lítiques que estarien relacionades amb un saquet o bossa contenidor relacionada amb la indumentària de l'individu.

-Època romana (segles I-V dc.). Amb la fundació de la colònia de Barcino, existia la via que sortia de la porta decumana i anava en direcció nord-oest, i discorria per l'indret de l'actual plaça Vila de Madrid. Així, del segle I dC., es va localitzar una sitja o pou retallada en el sòl geològic, a l'extrem meridional del traçat de l'antic carrer de la Mare de Déu. El rebliment d'aquesta estructura (5 cànids en connexió anatòmica, 1 crani d'èquid) va portar als arqueòlegs a donar-li un caràcter o funció ritual (possiblement associat al món funerari i a la via sepulcral que es troba a pocs metres vers l'oest). Als segles II-III dC., a l'extrem meridional del traçat de l'antic carrer de la Mare de Déu, es va poder documentar un àmbit funerari d'època romana (datable entre mitjans del segle II i mitjans del segle III dC.). Al seu interior es van localitzar nombrosos enterraments que determinaven la presència, d'almenys, uns 66 d'individus. Entre el material moble que es recuperà relacionat amb la cupa va aparèixer una placa de marbre amb una inscripció de temàtica funerària. D'altra banda, també cal remarcar la troballa en el sector nord-est de l'àmbit funerari d'una petita estructura de forma rectangular que es va interpretar com un possible ustrinium.

-Època tardorromana i alt medieval. D'aquest període es va documentar altres revingudes de riera, que donaren lloc a la formació de diversos estrats de graves, i còdols en els quals es van poder recuperar diversos fragments de ceràmica antiga molt rodada.

-Època medieval (segles XIV-XV). Es van localitzar diferents estructures i nivells arqueològics relacionats amb possibles habitacions o àmbits domèstics, que semblaven estar marcant l'entramat urbà de la zona en època medieval. La disposició que presentaven alguns murs va permetre argumentar l'existència d'un àmbit porticat que podria correspondre al vestíbul d'entrada d'un gran casal noble.

-Època moderna (segle XVI- segle XIX) És en aquest període que la morfologia urbanística de l'indret es transformarà radicalment amb la construcció del Convent de Santa Teresa. La data de fundació d'aquest és de finals del segle XVI (1588) i la finalització de les obres de construcció són del primer decenni del segle XVII.

Època contemporània (segle XX) Fou durant la Guerra Civil (1936-1939) que el Convent de Santa Teresa s'abandonà definitivament. Precisament, fou en algun moment indeterminat durant aquesta guerra que s'habilità un refugi subterrani antiaeri justament sota algunes de les estances i zones del convent.

6. TREBALL REALITZAT

El dia 29 d'octubre de 2008 s'inicien els treballs per tal de dur a terme la canalització en rasa de la línia subterrània en xarxa al carrer de la Canuda 31-33, Bertrellans, 2, de la ciutat de Barcelona. Segons el projecte d'obra presentat al MUHBA, es preveia l'obertura d'una rasa de 34 metres de llargada, per 0,80 d'amplada i 0'60 de fondària.

Aquesta rasa s'ha denominat amb el núm. 100, mentre que les diferents UE documentades s'han anat numerant a partir del núm. 101, correlativament.

D'aquesta manera es va procedir a l'obertura del subsòl, amb martell compressor, inicialment, i amb pic posteriorment. El primer nivell documentat (UE. 101) ha estat el paviment modern del carrer, format per llambordes de 30x10x5 cm., a més de la seva preparació de formigó (UE 102), la potència de la qual oscil·lava uns 10 cm. Per sota d'aquest paviment es va documentar un nou estrat (UE 103), format per sauló barrejat amb material constructiu, que sol ser el sediment utilitzat habitualment per al farciment de les rases realitzades per la instal·lació de serveis; tot aquest sediment es va anar traient de forma manual, amb pic i pala, fins arribar a la fondària necessària, els 60 cm.

Un cop oberta la rasa, es va procedir a col·locar els cables de la línia subterrània, i tornant a tancar la rasa.

Així doncs, sense cap incidència a destacar, es van donar per acabats els treballs a que fa referència aquest informe el 30 d'octubre de 2008.

7. CONCLUSIÓ

El resultat de la intervenció al carrer de la Canuda 31-33, Bertrallans 2, amb el codi MUHBA 127/08 constata la inexistència de restes arqueològiques a la zona afectada, i per tant podem parlar de resultats negatius.

L'estratigrafia que s'ha pogut documentar ha consistit en una seqüència contemporània formada per una capa de llambordes de 5 cm que formen el paviment del carrer i que cobreix a una capa de preparació de formigó de 10 cm. Per sota d'aquesta capa de formigó ha aparegut sauló barrejat amb argiles i material constructiu, que cobria serveis moderns (cables d'aigua, gas, electricitat), amb 45 cm de profunditat.

Afirmem que no s'ha observat l'existència de cap estructura o resta arqueològica de cap mena, i tampoc s'ha trobat cap tipus de material arqueològic.

L'escassa profunditat de les rases realitzades (amb un màxim de 60 cm), ha impedit documentar les cotes inferiors, per la qual cosa no es pot descartar que hi hagi restes arqueològiques per sota d'aquestes.

8. BIBLIOGRAFIA

- **AAVV.:** *QUARHIS 2*. Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Barcelona 2006.
- **BUSQUETS, C.; PASTOR, I.; BELTRÁN DE HEREDIA, J. Et alii:** *Memòria de la intervenció arqueològica preventiva realitzada a la Plaça Vila de Madrid, Barcelona. Novembre 2000-Juliol 2003*. Mataró-Barcelona 2004.
- **CIRICI, A:** *Barcelona pam a pam*. Editorial Teide. Barcelona 1976.
- **DDAA:** *Els Barris de Barcelona*. Volum 1. Ciutat Vella i l'Eixample. Enciclopedia Catalana. Barcelona 1999.
- **DEHESA, R.:** *Memòria de la intervenció arqueològica a l'Ateneu de Barcelona*. Barcelona 2001.
- **FREIXA, M.:** *Memòria de l'excavació arqueològica d'urgència al carrer de la Canuda núm. 15*. Barcelona 2000.
- **HARRIS, C.:** *Principios de estratigrafia: manual de excavación arqueológica*. Editorial Crítica. Barcelona 1991.
- **MARÍN, S.:** *Memòria de la intervenció arqueològica realitzada a l'Avinguda del Portal de l'Àngel, 9, carrer de la Canuda, 41-47, carrer de la Flor 2-4*. Barcelona 2007.
- **MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA:** *Projecte d'Intervenció Arqueològica al carrer de la Canuda 31-33, Bertrellans, 2, de Barcelona*. Barcelona 2008.
- **REYES, T; SOLÉ, X; CANAL, D; MIRÓ, M.:** *Memòria del seguiment arqueològic realitzat en motiu de la millora dels serveis del carrer dels Arcs –Plaça Catalunya*. MUHBA, Servei d'Arqueologia, 1991.

- **SUAU, L.:** *Memòria d'un sondeig arqueològic efectuat en el Palau Sabassona – Ateneu Barcelonès.* Barcelona 2002.

9. REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 101
JACIMENT: C/ de la Canuda 31-33, C/ Bertrellans, 2	Codi MUHBA: 127/08	Cronologia: S.XX	
DEFINICIÓ :	Paviment actual del carrer.		
DESCRIPCIÓ :	Llambordes de 30x10 cm. Cota inicial: 11,20 m.s.n.m.		
MATERIAL DIRECTOR :			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a	102, 103	Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 102	
JACIMENT: C/ de la Canuda 31-33, C/ Bertrellans, 2	Codi MUHBA: 127/08	Cronologia: S.XX		
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actual del carrer.			
DESCRIPCIÓ :	Preparació del formigó. Cota inicial: 11,15 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	103	Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE: 103	
JACIMENT: C/ de la Canuda 31-33, C/ Bertrellans, 2		Codi MUHBA: 127/08	Cronologia: S.XX	
DEFINICIÓ :	Estrat			
DESCRIPCIÓ :	Estrat format per sauló estèril (argiles i material constructiu). Cota inicial: 11,05 m.s.n.m.; cota final: 10,45 m.s.n.m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	101, 102
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

ANNEX

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

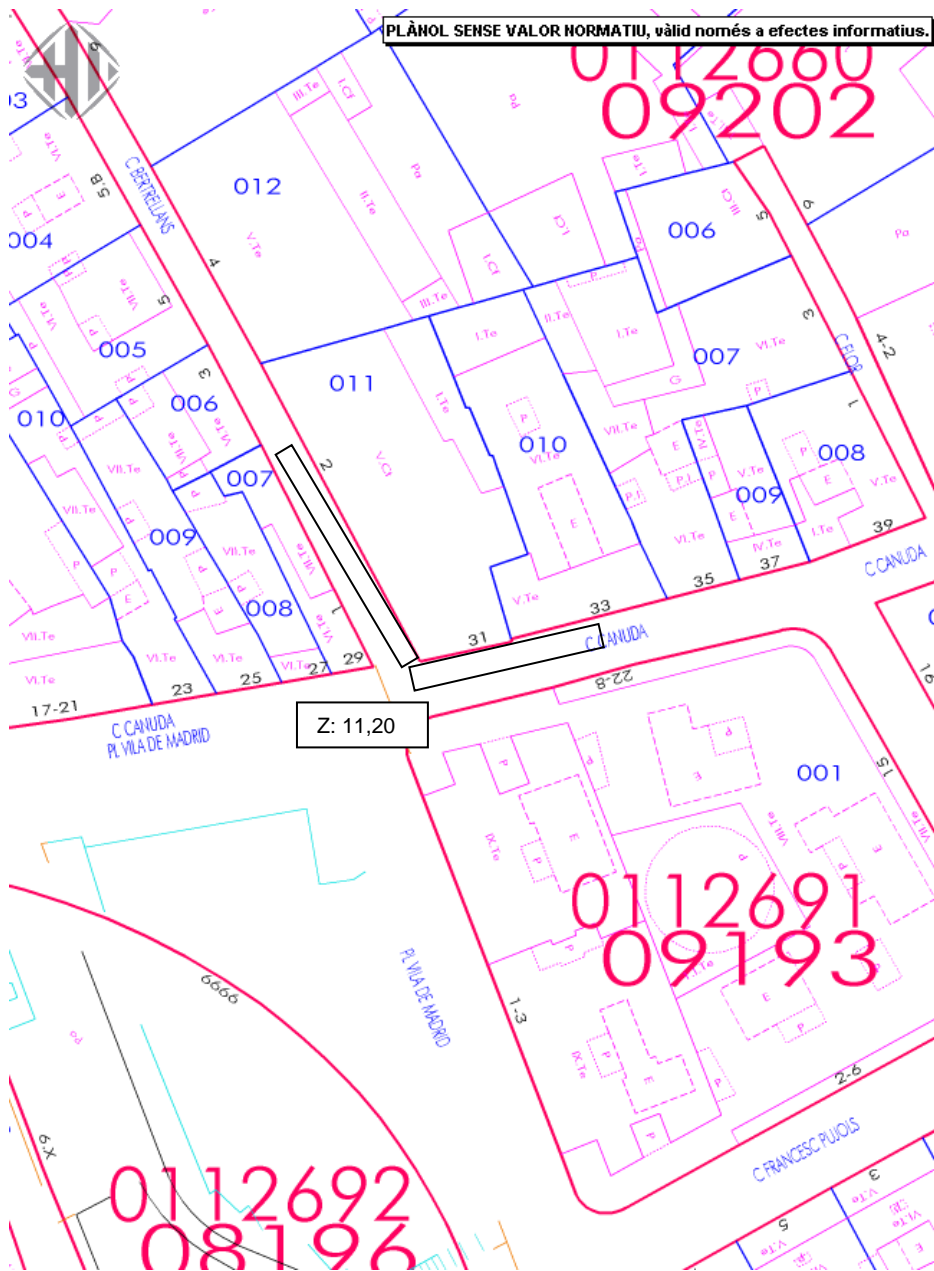

Foto 1. Obertura de la rasa carrer Bertrellans

Foto 2. Obertura d'un tram de la rasa del carrer de la Canuda

DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Rasa